

РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
МИНИСТЕРСКИ СЪВЕТ
ДЪРЖАВНА АГЕНЦИЯ ЗА ЗАКРИЛА НА ДЕТЕТО

София 1051, ул. "Триадица" № 2

тел. 933 90 50; факс: 980 24 15

www.sacp.government.bg

e-mail: sacp@sacp.government.bg

АНАЛИТИЧЕН ДОКЛАД
ОТ ОЦЕНКА НА СОЦИАЛНО – ПЕДАГОГИЧЕСКИТЕ ИНТЕРНАТИ И
ВЪЗПИТАТЕЛНИТЕ УЧИЛИЩА – ИНТЕРНАТИ
(2009 година)

Според българското законодателство настаняването на деца в социално-педагогически интернати (СПИ) и възпитателни училища-интернати (ВУИ) се определя като „възпитателна мярка”, но по своята същност носи характеристиките на наказателна процедура.

В България в момента действа система за борба срещу противообществените прояви извършени от деца, която се основава на закон, приет през 1958 г. Въпреки направените промени в законодателството, след влизането в сила на Закона за закрила на детето /ЗЗД/ през 2001г., все още не са създадени **необходимите законодателни, институционални и функционални предпоставки за по-добро гарантиране правата на детето в правораздавателната система.**

Поради тази характерна особеност на системата на правораздаване за деца в конфликт със закона, бяха формулирани няколко основни препоръки на местни и международни наблюдатели на правата на човека у нас, сред които са Комитетът по правата на детето на ООН и Европейската комисия. Те засягат редица аспекти на системата като последните препоръки на Комитета по правата на детето от 23 юни 2008 г. ясно указаха продължаващото несъответствие на действащата система на правораздаване за деца в конфликт със закона с нормите на Конвенцията за правата на детето, както и с тези на други международни договори, включително Европейската конвенция за правата на човека.

Регламентираната в Закона за борба с противообществените прояви на малолетни и непълнолетни (ЗБППМН) процедура, е свързана с редица проблеми по отношение гарантирането на правата на детето в практиката, в подхода и работата с децата в конфликт със закона.

Реформата в системата на ВУИ и СПИ у нас следва да се разглежда като част от реформата в правораздавателната система и в системата за закрила на детето с цел по-пълно гарантиране на правата на децата в конфликт със закона.

Със заповед на Министър-председателя от **8.12.2009 г. е създадена междуведомствена работна група**, която включва заместник-министри на правосъдието, образованието, социалната политика, на вътрешните работи, председателя на ДАЗД. Групата има мандат да изготви план за действие за реформа на системата за младежко правосъдие до **20.02.2010 г.**

За да бъде подпомогнат този процес, по инициатива на ДАЗД през месеците ноември - декември 2009г., междуведомствени комисии извършиха комплексна оценка на всичките социално-педагогически интернати и възпитателни училища-интернати в страната. В състава на комисии бяха включени експерти на ДАЗД като председатели на оценителните екипи, представители на Министерството на образованието, младежта и науката, на Министерството на труда и социалната политика, Агенцията за социално подпомагане, Министерството на вътрешните работи и Централната комисия за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните. Като външни наблюдатели в оценяването бяха привлечени и представители на неправителствени организации, работещи по проблемите на децата в конфликт със закона „Институт за социални дейности и практики”, фондация „ИГА” и ФИЦЕ-България.

Оценката е извършена по специално разработена от междуведомствен екип карта с критерии, разпределени в няколко ключови области, групирани както следва:

- характеристика на местоположението на интерната,
- характеристика на децата,
- характеристика на персонала,
- материална база.

Оценени са всичките училища от интернатен тип за деца в конфликт със закона – 4 ВУИ и 5 СПИ.

В хода на оценката е направен преглед на документацията, водена в училищата-интернати, като събраната информация е отразена от комисии в информационна карта за оценка. Използвани са и допълнителни методи за събиране на информация:

- интервю с директора и членовете на персонала,
- разговори с децата,
- оглед на материалната база.

Социално-педагогическите интернати и възпитателните училища - интернати са държавни училища, в които настаняването се осъществява по реда на Закона за борба с противообществените прояви на малолетни и непълнолетни (ЗБППМН). Промените в закона, направени през 2004г., направиха възможен съдебния контрол на решенията на местните комисии за борба с противообществените прояви на малолетни и непълнолетни. Тази регламентация е съобразена до голяма степен с международните стандарти за справедлив процес и оказване на правна помощ, но до момента все още остава открит въпросът за ефекта и целесъобразността от настаняването в образователно-възпитателна институция от интернатен тип, каквито са СПИ и ВУИ.

Разпределянето на учениците, на които е наложена мярка по ЗБППМН се извършва от Министерството на образованието, младежта и науката. Максималният престой във възпитателно училище-интернат или в социално-педагогически интернат не може да бъде повече от 3 години, считано от датата на приемането на ученика.

Финансирането им се осъществява чрез бюджета на Министерство на образованието, младежта и науката.

В социално-педагогическите интернати се настаняват малолетни над 8-годишна възраст и непълнолетни, които са извършили или съществуват „предпоставки за извършване на противообществени прояви”. Във възпитателните училища-интернати се настаняват малолетни и непълнолетни, извършили противообществените прояви, към които възпитателните мерки по ЗБППМН не са се оказали достатъчно ефективни и няма подходяща социална среда за нормалното им възпитание.

През последните години сериозно намалява броят на СПИ и ВУИ в страната – от 24 СПИ и ВУИ през 2000г., през 2009г. в функционира общо 9 училища от този тип - 5 СПИ и 4 ВУИ.

Общият им капацитет към м. декември 2009 г. е 838 места. Към момента на оценката в тях са настанени 404 деца, което представлява 48% обща използваемост на капацитета на двата типа училища от интернатен тип.

Капацитетът на социално-педагогическите интернати е 433 места, а на възпитателните училища-интернати - 405 места. Използваемостта на капацитета на СПИ към момента на оценката е 42%, докато използваемостта на капацитета на ВУИ е 55%.

I. Местоположение и достъпност

В градове, които са общински центрове, се намират 2 ВУИ и 1 СПИ, а останалите възпитателни училища-интернати се намират в малки села, разположени в близост до големи общински и областни центрове. Местоположението им дава възможност да бъде ползвана съществуващата мрежа от специализирани медицински, образователни и социални услуги, както и разнообразни културно-развлекателни дейности.

Населените места, в които се намират СПИ и ВУИ, са с добре развита транспортна мрежа. Основно обществения транспорт се покрива от автобусни линии, като в три от случаите има достъпен и железопътен транспорт. Разписанието и честотата на автобусните линии са достатъчни и равномерно разпределени в деня. Въпреки, че има обществен транспорт в с. Лик, община Мездра, където автобусен превоз преминава 3 пъти през деня и с. Керека, където автобусен транспорт до общинския център гр. Дряново има 3 пъти дневно и до областния – 2 пъти дневно, той не е удобен за работещите в интернатите.

Всичките четири ВУИ разполагат със собствен транспорт - автомобили и/или автобуси, микробуси/.

Със собствен превоз разполагат 3 от социално-педагогическите училища интернати. Оценяващите комисии констатира, че СПИ „Христо Ботев”, с. Драгоданово, обл. Сливен и СПИ, гр. Стралджа, обл. Ямбол не разполагат със собствен транспорт.

Всички СПИ и ВУИ разполагат с директна телефонна връзка и ползват интернет.

В шест от населените места, в които са разположени този тип училища, в населеното място няма друга образователна институция.

Здравни и лечебни заведения има в 5 от населените места, в които са разположени училищата от интернатен тип за деца в конфликт със закона. Здравните грижи за децата, настанени във ВУИ „Св. Св. Кирил и Методий”, с. Керека, област Габрово, ВУИ „Никола Йонков Вапцаров” гр. Завет, област Разград, СПИ „Максим Горки”, с. Стойките, област Смолян и СПИ „Христо Ботев”, с. Варненци, обл. Силистра се поемат от общопрактикуващи лекари от други населени места, които са в близост до интернатите.

II. Характеристика на децата, настанени в СПИ и ВУИ

1. Общ брой деца. Разпределение по пол и възраст.

Към момента на оценката настанените в СПИ и ВУИ деца са общо 404.

Близо половината от децата (199 деца или 49,3%), са на възраст от 15 до 16 г., следвани от децата на възраст от 12 до 14 г. (95 деца или 23,5%). Децата на възраст от 17 до 18 години, настанени в тези училища, са 86 или 21,3%. Към момента на оценката в СПИ и ВУИ се намират и 17 младежи над 18 годишна възраст, както и 7 деца на възраст от 8 до 11 години.

Разпределението на децата по възраст в СПИ и ВУИ е представено в Табл. 1.

Възрастови групи:	СПИ	ВУИ
От 9 до 11	6	1
От 12 до 14 г	56	39
От 15 до 16 г.	93	106
От 17 до 18 г.	24	62
Над 18	2	15
Общо	181	223

Табл. 1

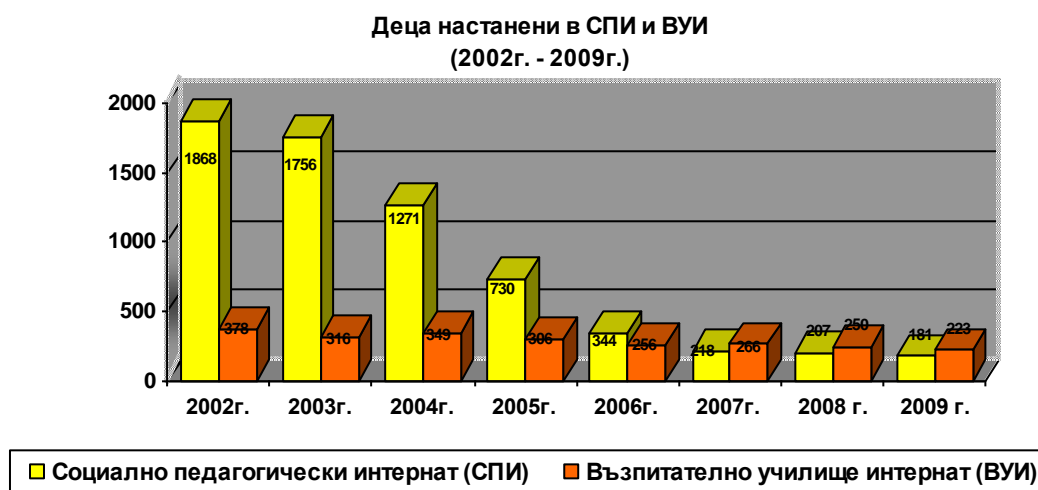
В нито едно СПИ и ВУИ няма деца на 8 годишна възраст, въпреки, че законът позволява. Към момента на оценката във възпитателните училища-интернати се намират общо 223 деца. Броят на момчетата, настанени в тях е 168. В три от възпитателните училища (ВУИ „Никола Йонков Вапцаров” с. Завет, обл. Разград, ВУИ „Св. Св. Кирил и Методий”, с. Керека, област Габрово, ВУИ „Ангел Узунов”, гр. Ракитово, обл. Пазарджик) се настаняват само момчета, за които са наложени възпитателни мерки.

Във ВУИ „Христо Ботев”, с. Подем, обл. Плевен се настаняват само момичета с противообществени прояви и към м. декември 2009 г. там се намират 55 момичета.

Към момента на оценката в социално-педагогическите училища интернати са настанени общо 181 деца, като в този тип интернати децата не са разделени по пол. В рамките на интерната те са отделени в различни групи или на различни етажи в общежитията. Изключение правят единствено СПИ „Христо Ботев”, с. Варнеци, обл. Силистра и СПИ, гр. Стралджа, обл. Ямбол, където към момента на оценката се намират само момчета. Към декември 2009 г. в СПИ са настанени общо 160 момчета и 21 момичета.

Резултатите от оценката показват, че относителният дял на настанените във ВУИ момичета е почти два пъти по-голям (24,7%) от този на момчетата, настанените в СПИ (11,6%).

Динамиката в броя на децата, настанени в СПИ и ВУИ в сравнителен план от 2002 до 2009¹ г. е представена в *Графика 1*.

Графика 1

По данни на ДАЗД, получени от ежегодно изпращаните информационни карти, за периода от 2002 г. до 2009 г. броят на децата, настанени в СПИ и ВУИ намалява повече от пет и половина пъти. Към момента на оценката в тези училища от интернатен тип се намират 404 деца с наложени възпитателни мерки.

Резултатите по оценъчен критерий местоживеене показват, че едва **36 деца** от настанените в СПИ и ВУИ, или **по-малко от 9%** са от областта, на територията на която се намира интерната. Това са 24 от децата, настанени в СПИ и 12 от децата, настанени във ВУИ. **Основната част от децата, настанени в този тип интернатни училища, са отдалечени от средата, в която се намират техните близки и роднини.**

¹ Информацията за броя на децата през 2009 г. е от проведената оценка на ВУИ и СПИ.

2. Настаняване.

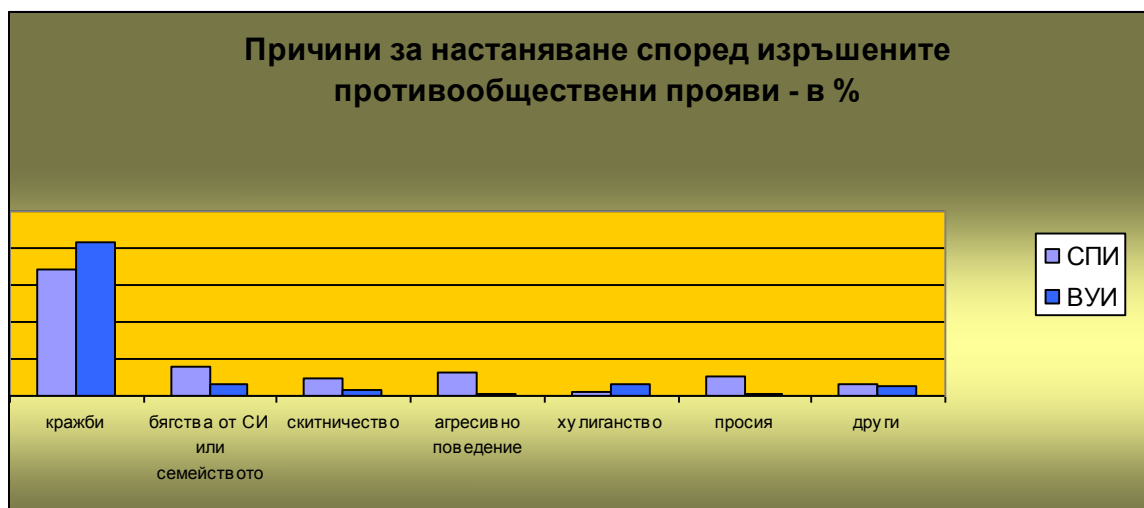
Настаняването в СПИ е възпитателна мярка в ЗБППМН, която предхожда възпитателната мярка „настаняване във ВУИ“ по същия закон, но направената оценка на съществуващата практика показва, че често двете различни възпитателни мерки се прилагат по отношение на едни и същи или сходни прояви на малолетните и непълнолетните. С учениците и от двата вида училища се работи в една и съща посока – корекция на поведението. На практика разликата е само във формулировката в чл. 28 от ЗБППМН, че в СПИ се настаняват малолетни и непълнолетни, които са извършили или за които „съществуват предпоставки за извършване на противообществени прояви“. Тази формулировка се тълкува субективно и нееднозначно и води до настаняване на едно място на деца с девиантно поведение и такива, които нямат девиантно поведение, но „съществува риск“ да бъде проявено, което е порочна практика, неспособна да постигне положителен възпитателен ефект.

При проверка на личните дела на настанените деца се установява, че за **179** (99%) от децата, настанени в СПИ, има влязло в сила съдебно решение. При **две** деца (1%) основанието за настаняване е чрез протокол на МКБППМН. Според действащото до 2004 година законодателство, децата извършили противообществени прояви, се настаняват в интернати и с решение на МКБППМН. Към момента на оценката в СПИ на територията на страната има настанени две без съдебно решение, а само с решение на МКБППМН.

Във Възпитателните училища интернати всички деца са настанени с решение на съда.

Преди настаняване във възпитателни училища-интернати и социално-педагогически интернати са налагани на всички деца различни възпитателни мерки по чл. 13 от ЗБППМН – общо **952** броя. При всички 404 деца настанени в СПИ и ВУИ се установява, че са извършили по няколко противообществени прояви, налагани са възпитателни мерки, но те са се оказали неуспешни и неефективни, за да се стигне до настаняване от съда в СПИ и ВУИ. Намиращата се в личните дела на децата информация за извършените прояви и наложените възпитателни мерки преди настаняването на детето в СПИ и ВУИ е твърде оскъдна и не дава възможност за анализ на основните мерки и прояви.

В 78% от случаите, водеща причина за настаняване на децата и в двата типа интернати са извършените кражби, следвани от бягство от дома или специализирана институция, в която децата са настанени като мярка за закрила по реда на Закона за закрила на детето. Друг тип основни причини за настаняване в СПИ и ВУИ са: скитничество, агресивно поведение, хулиганство, просия, рекет, палежи, повреждане на имуществото и др.

Графика 2

Забележка: Допуска се броя на противообществените прояви да бъде по-голям от броя на децата.

Най-често и в двата типа интернатни училища, основна причина за настаняването на децата са извършените кражби като „противообществена проява”.

Броят на децата с прояви като скитничеството, бягството и агресивното поведение, намиращи се в СПИ е значително по-голям от броя на намиращите се във ВУИ деца със същите прояви.

Въпреки направените промени в ЗБППМН, остават основни и важни проблеми – въведена е твърде неясна дефиниция за „противообществена проява”, направените промени не водят до предлагане на по-адекватни механизми за превенция и коригиране на общественото поведение на децата.

3. Съпътстващи рискове.

Здравен статус

Преобладаващата част от децата, настанени в СПИ и ВУИ, са клинично здрави – без увреждания и/ или хронични заболявания. Относителният дял на децата без увреждания и хронични заболявания е по-висок във възпитателните училища-интернати – 80%. В СПИ близо 60% от настанените към момента на оценката деца са клинично здрави.

Със специални образователни потребности са 35 от децата, настанени в СПИ и 32 от децата, настанени във ВУИ или общо 17% от всички деца. Децата с психични заболявания са 33 – 67% от децата със СОП и всичките се намират в СПИ. С хронични заболявания са 7 от децата, настанени във СПИ и 8 от децата, настанени във ВУИ - общо 22% от децата със СОП.

Всички деца със специални образователни потребности (при които се наблюдава лека умствена изостаналост и разстройства в поведението, както и децата с лека към умерена степен на умствена изостаналост и дефицити на когнитивните процеси) се обучават по индивидуални образователни програми според изискванията на Наредба №1 от 23.01.2009 г. на МОМН, с екип от специалисти. При прегледа на документацията комисиите констатира, че към индивидуалните програми са приложени индивидуални тематични планове. Налице е утвърден план - график и образователната програма на децата със СОП – годишен, срочен и седмичен график.

Изключение прави единствено обучението на децата със СОП в СПИ „Христо Ботев”, с. Варнеци. По документи в училището интернат има 6 деца със СОП, от които 5 са с умствена изостаналост. Към момента на оценката тези деца не са представяни пред ЕКПО към РИО гр. Силистра за оценка и насочване към ресурсно подпомагане и се обучават по общообразователната програма.

Част от настанените от съда малолетни и непълнолетни имат психични разстройства и различни обучителни трудности. Не са редки и случаите на настаняване на ученици с лека степен на умствена изостаналост, при които девиантната проява е следствие от психо-физическото състояние на детето. Резултатите от направената оценка показват, че преобладаващата част децата се нуждаят от психологическа подкрепа или лечение, а не от настаняване в интернат.

Съществуващото законодателство и практика, водени основно от наказателния характер и липсата на други алтернативи, не позволяват да бъдат взети предвид всички обстоятелства по чл. 21, ал.1 от ЗБППМН, а именно – личностните особености на ученика, здравословното му състояние, психическото му развитие, семейната среда, мотивите и обстоятелствата, при които е извършено деянието и т.н, и да бъдат предприети подходящите мерки според спецификата на случая.

Поведенчески особености

Сред децата, настанени в двата типа училища от интернатен тип се намират не само извършители, **но и жертви на някакъв вид престъпление и насилие**. При проверката на досиетата оценителните комисиите констатираха, че 34 (8,4%) от децата са били обект на насилие. Оказва се, че на едно и също място се намират и извършители на престъпления и жертви.

Друг сериозен проблем, който е пряко свързан с поведенческите особености на децата, е употребата на упойващи и психоактивни вещества. За 18 от децата, настанени към момента на оценката в СПИ и ВУИ, употребата на наркотични вещества е отбелязана като съпътстващ риск.

Семеен статус

Според получените данни от проведената оценка, най-висок е дялът на децата, които са от непълни семейства – живеят само с единия родител, които са 169 или близо 42% от настанените в интернатните училища. Оценяващите комисиции са посочили, че за 44 от тях причината единият родител да полага сам грижите за децата си е смърт на другия родител, родителите на 29 деца са разведени.

Близо 38% от децата, настанени в СПИ и ВУИ към момента на оценката, имат двама родители.

Висок е и дялът на децата, чиито семейства са с нисък социален статус (152) и децата от многодетни семейства (139), което поставя децата в риск от бедност и социално изключване. Родителите на 44 от настанените деца са безработни.

Децата, чиито родители са осъдени или лишени от свобода са 76 - 19% от настанените в СПИ и ВУИ .

Макар и с по-нисък относителен дял, прави впечатление групата на децата, чиито родители са в чужбина и грижата за тях е поверена на роднини и близки. Близо 6% от децата (24) от настанените в СПИ и ВУИ, имат родители, които са в чужбина. Родителите на девет от децата са с признато увреждане. Пълни сираци са пет деца. При проследяване на семейния статус и рисковете в семейството се установява, че при всички деца е налице комбинация от повече от три рискови фактора в семейната среда.

4. Престой и напускане на СПИ и ВУИ през периода м. декември 2008 г. – м. декември 2009 година.

В СПИ и ВУИ е налице законова възможност за продължителен престой в този тип учебно-корекционни институции. Настаняването в СПИ и ВУИ е целогодишно. Настанените вече ученици, навършили 16 години, имат право да продължат престоя си в СПИ по собствено писмено изразено желание и до навършване на 18 години, съгласно чл. 30, ал. 3 от ЗБППМН. Учениците от ВУИ и СПИ, навършили 18 години, също имат право на удължен престой по тяхно писмено желание и решение на педагогическия съвет до завършване на съответната образователна степен, съгласно чл. 30, ал. 4 от ЗБППМН.

Голяма част от учениците подават молба за завършване на образователна степен и остават в интерната /най-вече в СПИ/ повече от три години. В края на учебната година повечето МКБППМН дават становища не само за продължаване на престоя на учениците и през другата учебна година, но дори за оставане в интерната и по време на ваканциите.

Оказва се, че за 2/3 от децата престоят и отглеждането в този тип учебни интернати е предпочитано пред завръщането в семейството.

Прекратяването на престоя в интернатите по изключение и преди края на учебната година би могло да се реализира в няколко случая: по инициатива на местната комисия, направила предложението за налагане на възпитателната мярка по чл. 13, ал. 1, т. 11 или 13 от Закона за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните; по здравословни причини с протокол на лекарска консултативна

комисия; при изтичане на максималния срок; при навършване на 18 години.

За период от една година от декември 2008 г. до декември 2009 г. общо за 159 деца и младежи е прекратено настаняването в училищата от интернатен тип за деца в конфликт със закона. От тях за 45 деца и младежи е прекратено настаняването в СПИ и за 114 деца и младежи е прекратено настаняването във ВУИ.

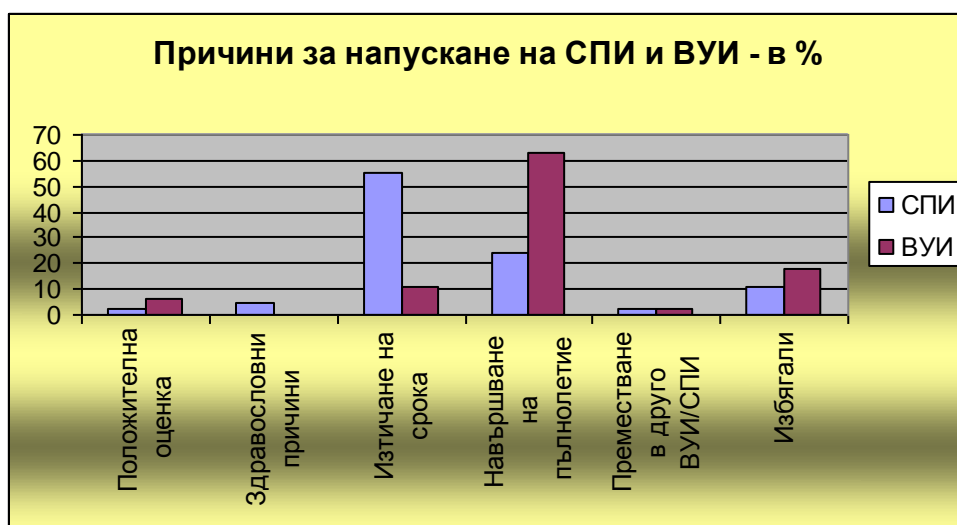
Основната причина за прекратяването на престоя в повече от половината от случаите (52%) и в двата типа интернатни училища е **навършването на пълнолетие**. През разглеждания период поради навършване на 18 годишна възраст е във ВУИ е прекратено настаняването на 72 младежи във ВУИ и на 11 в СПИ.

Следващата по честота причина за напускане на тези училища е изтичане на нормативно определения **максимален срок за престой**. През годината за 35 деца е прекратен престоя поради изтичане на максималния срок, 25 от тях са били настанени в СПИ, 12 – във ВУИ.

През годината 25 ученика са избягали от училищата-интернати. Основно това са деца, настанени във ВУИ – 20. Пет деца са избягали от социално-педагогическите интернати.

Две деца са напуснали поради здравословни причини въз основа на протокол от лекарска комисия (ЛКК), четири са преместени в друго възпитателно училище.

През годината 8 деца са напуснали поради прекратяване на престоя след положителна оценка от педагогическия съвет в края на учебната година, като 7 от тях са били настанени във ВУИ и едно – в СПИ.

При сравнение на причините за напускане по типа на интернатното училище прави впечатление фактът, че водещата причина за напускане на децата, настанени в СПИ е изтичането на нормативно определения срок за настаняване, докато във ВУИ учениците напускат най-често поради навършване на пълнолетие. По здравословни причини в периода м. декември 2008 – м. декември 2009 г. е прекратено настаняването само на 2 деца от СПИ. Броят на децата, напускащи ВУИ и СПИ, в резултат на положителна оценка от педагогическия съвет, в сравнение с броя на избягалите от интерната е три пъти по-нисък, което показва, че има проблем в ефективността на възпитателните и корекционните мерки.

III. Качество на грижата.

1. Образователен процес:

Обучението се осъществява съобразно учебен план на възпитателните училища-интернати и учебен план на социално-педагогическите интернати, утвърдени от министъра на образованието и науката. Образователният процес се осъществява в рамките на всеки от интернатите. В шест от населените места, в които са разположени този тип училища, в населеното място няма друга образователна институция. Това са – СПИ „Христо Ботев”, с. Варненци, обл. Силистра; СПИ „Христо Ботев”, с. Драгоданово, обл. Сливен; СПИ "Св. Кл. Охридски", с. Лик, обл. Враца; СПИ ”Максим Горки”, с. Стойките, обл. Смолян; ВУИ – с. Керека, обл. Габрово и ВУИ „Христо Ботев”, с. Подем, обл. Плевен.

По всяко време на годината в този тип училища могат да бъдат доведени както новопостъпили, така и деца които са върнати след бягство от интерната. Те се включват в учебния процес по всяко време и в зависимост от нивото, до което са усвоили учебния материал. Голямата мобилност на учениците от СПИ и ВУИ е свързана и с отсъствия, поради необходимостта да бъдат водени на дела, извършване на следствени действия, разпити. Освен това, учениците от СПИ и ВУИ могат да бъдат освободени по всяко време на годината, след изтичане на тригодишния срок за настаняване, независимо дали този срок изтича в началото или в края на учебната година.

Във възпитателните училища-интернати и в социално-педагогическите интернати може да се организира допълнително обучение за ограмотяване и повишаване на грамотността на малолетните и непълнолетните по специални учебни програми, утвърдени от директора след съгласуване с регионалния инспекторат по образованието, в които се включват и тези деца, които са навършили 16-годишна възраст, но не са посещавали училище. Настанените във възпитателните училища-интернати, навършили 16-годишна възраст и завършили успешно VI клас, които не желаят да продължат образованието си, се включват в професионално обучение. Професионално образование са придобили 10% от напусналите, средно 3% и основно 35%. Останалите 52% от напусналите СПИ и ВУИ нямат завършена образователна степен или професионално образование.

Както изброените, така и много други предпоставки водят до по-ниска ефективност на учебния процес.

При проведената оценка комисиите констатира, че учебни помагала са осигурени за всички ученици в СПИ и ВУИ. За децата със СОП също са осигурени учебници и учебни помагала, утвърдени за общообразователното училище. Използват се и допълнителни интерактивни методи за работа, мултимедийни презентации, нагледни материали, карти, диаграми, схеми, които служат за подпомагане образованието на децата със СОП.

2. Индивидуална оценка на потребностите на настанените деца и планиране на индивидуалната и груповата корекционно – възпитателни работа с тях:

Съгласно чл. 42, ал. 1 от Правилника за устройството и дейността на възпитателните училища-интернати и на социално-педагогическите интернати, със заповед на директора се назначава екип за психолого-педагогическа оценка на потребностите на децата, както и изготвяне на индивидуален план за работа с всеки ученик.

Оценката на потребностите на децата е основен компонент от индивидуалното планиране на работата с децата във ВУИ и СПИ.

По този показател комисиите констатира, че в преобладаващата част от училищата от интернатен тип за деца в конфликт със закона има сформирани със заповед на директора екипи за психолого-педагогическа оценка. Изключение прави СПИ в

с.Стралджа, обл. Ямбол, където няма издадена заповед за сформирание на екип, на практика обаче функциите на екипа се осъществяват от класния ръководител и груповия възпитател. Във СПИ „Христо Ботев” с. Варненци, обл. Силистра има сформиран екип за психолого-педагогическа оценка, но в заповедта на директора не е посочен председател на екипа. На назначената комисия не са вменени конкретни задължения и сроковете за изпълнението им, което на практика прави заповедта формална.

Актуална индивидуална психолого-педагогическа оценка е направена на 70% деца, настанени в СПИ и ВУИ. Изключение правят СПИ Варненци, обл. Силистра и ВУИ „Ангел Узунов”, гр. Ракитово, където оценителните комисии не са установили наличие на документи, отразяващи извършено индивидуално оценяване на учениците.

Съгласно Правилника за устройството и дейността на тези училища, на базата на направените индивидуални оценки, се изготвя индивидуален план за работа с всеки ученик. При проведената оценка се констатира, че за всеки ученик е изготвен индивидуален план за работа. Индивидуалните планове са разработени въз основа на предварително психолого-педагогическо изследване, като изключение правят СПИ Варненци, обл. Силистра и ВУИ „Ангел Узунов”, гр. Ракитово.

Основната част от плановете покриват периода на учебната година. С по-кратък срок, отчитащ динамиката в индивидуалното развитие на децата, са плановете на учениците, настани в СПИ с. Стойките и ВУИ с. Завет, където сроковете са съответно 4 и 6 месеца.

При оценката се установява, че въпреки наличието на разработени индивидуални планове, най-често те са формални и еднотипни. Целите за обучение, възпитание и развитие са общи, не съдържат конкретни дейности, свързани с индивидуалните потребности, нужди и възможностите на настанените деца. Изключение прави ВУИ „Никола Йонков Вапцаров” в гр. Завет и СПИ ”Хр. Ботев”, с. Драгоданово, общ. Сливен, обл. Сливен. Индивидуалните планове за работа с децата във тези две училища от интернатен тип са изготвени от психолого-педагогическа комисия утвърдена със заповед на директора, на база индивидуален психологически статус на детето /психологическо тестово изследване/ и изведени нужди за развитие и благосъстояние, след извършена оценка на детските потребности /здравно развитие; образователно развитие; емоционално развитие; идентичност и представяне в социална среда; семейство, взаимоотношения и социални контакти; разбиране на сексуалността/. Плановете обективно отчитат индивидуалните потребности и нужди на настанените деца. Съвместно с фондация „Екип” са разработени и се ползват формуляри за оценка на детските потребности и индивидуален план за работа.

Корекционно-възпитателната дейност във ВУИ и СПИ се провежда индивидуално с всеки ученик и/или в рамките на групата, като съдържанието на корекционно-възпитателния процес и конкретните дейности за всяка група се определят в програма за възпитателната работа.

Съгласно чл. 42, ал. 2 от Правилника за устройството и дейността на възпитателните училища-интернати и на социално-педагогическите интернати, са сформирани екипи от възпитатели за всяка интернатна група, като е определен състава на групите и груповите ръководители на екипите. Най-чест определящият показател за сформиранието на групите за корекционно-възпитателна дейност са класа, в който учат деца и възрастта им. Във ВУИ „Ангел Узунов” гр. Ракитово водещ показател е поведението на децата, с последващи - интереси, възраст и др.

При направената оценка се установява, че индивидуалната корекционно-възпитателна работа във възпитателните училища – интернати и в социално-педагогически интернати е планирана в индивидуалните планове за работа с децата и се извършва предимно от психолога. Основните методи и техники, които психолозите са посочили, че използват са: наблюдение, интервю, целенасочена психологическа беседа, стандартизирани тестове. Корекционно-възпитателна дейност се извършва и от класния

ръководител, груповия ръководител и ментора, основно чрез разговори и беседи. В груповите дейности участва целият специализиран персонал. Провеждат се беседи по различни теми, лекции, включване в спортни дейности, различни форми за културни изяви и др.

При оценката се установява, че въпреки наличието на разработени корекционно-възпитателни планове, най-често те са формални. Липсва методика за корекционна и възпитателна работа и различни видове дейности, специфични и подходящи за тази група деца, които в съответствие с възрастовите и индивидуалните способности, да развиват и насочват тяхното поведение и ценности. За по-големите деца предлаганите форми на занимания по интереси не ангажират вниманието и интересите им, те ги определят като „скучни и наставнически”, поради което не се постигат желаните резултати и децата бягат от интернатите.

3. Вътрешни правила или процедури за защита правата на детето

Във всички възпитателни училища – интернати и социално – педагогически интернати регулярно от възпитателите и децата се договарят и приемат Правила за живот във ВУИ и СПИ. Правилата за живот в институцията са изведени от правата на детето да бъде информирано, да поддържа връзки със семейството си, да ползва телефон, да участва в определяне на седмичното меню, да използва лични средства под контрола на педагога, да участва чрез представители и да бъде запознато с решения на педагогически съвет по въпроси свързани с поведението на ученика, награди и наказания, др.

В договорените и приети правила за живот освен правата на децата са посочени и конкретни задължения и забрани (забрани за употреба на алкохол, цигари и наркотици, бягство, насилие и др.).

В СПИ „Максим Горки” с. Стойките, общ. Смолян в годишната програма за корекционна и учебно – възпитателна работа 2009/2010 г. към тематичния план, е включен раздел „Гражданство, права и задължения” с теми, като знания за българското гражданство, знания за европейското гражданство, да познавам правата и задълженията си като български гражданин, да познавам човешките права и човешкото достойнство. Училището – интернат е приело и годишна Програма за превенция на насилието, през учебната 2009/2010 учебна година. От директора на СПИ с. Стойките е разписана и утвърдена Процедура за действие при възникване на инцидент с дете, настанено в институцията.

В компютърните кабинети на повечето от училищата – интернати, на видно място са поставени правила за работа в Интернет.

В изпълнение на чл. 34, т.5 от Правилника за устройството и дейността на ВУИ и СПИ само в 3 институции /ВУИ „Ангел Узунов” гр. Ракитово, ВУИ „Св. св. Кирил и Методий” с. Керека, община Дряново и СПИ „Максим Горки” с. Стойките, общ. Смолян / е налице разработена и утвърдена от директора Процедура за предаване на учениците на родителите или лицата, които ги заместват.

В СПИ „Христо Ботев” с. Драгоданово, община Сливен е налице утвърдена от директора на институцията Процедура за защита правата на детето, в която са описани правата и действията на служителите, както и Процедура за превенция на насилието.

В две училища – интернати ВУИ „Ангел Узунов” гр. Ракитово и ВУИ „Никола Йонков Вапцаров” гр. Завет има кутия за жалби и оплаквания, която е достъпна за настанените деца. Сформирана е и комисия, която да ги разглежда.

СПИ ”Хр. Ботев”, с. Драгоданово, общ. Сливен, обл. Сливен, веднъж месечно представители от отдела за закрила на детето посещават училището и разговарят с учениците по поставените от тях проблеми и теми.

4. Възможности за социална интеграция и адаптация на децата

Като част от корекционно-възпитателната работа се използват програми за обучение на децата в социални умения, умения за самостоятелен живот, професионални умения и други. Компонентите на тези програми включват запознаване с различните институции, функции, как да се обръщат към тях (поведение), ред и процедури, ползване на обществен транспорт, ориентиране в пространството (пътни артерии, посоки), как да си намерят жилище, отношения наемател – наемодател, преценка и управление на средства, избор на стоки при пазаруване и др. Прилагат се програми за груповата работа с деца, чрез ролеви игри, разговори, беседи. Както във ВУИ, така и в СПИ организират корекционни и ресоциализационни дейности, зависещи изцяло от мотивацията на персонала и на възможностите за намиране на финансови средства.

Всички деца и младежи от социално педагогически интернати и възпитателни училища интернат, могат да ползват трудовоправни услуги, които по нормативна уредба се предоставят от МКБППМН, общините, дирекциите «Бюро по труда», дирекции «Социално подпомагане», общините и детска педагогически стаи. Оказва се обаче, че често трудовоправните услуги са недостатъчни.

На територията на общините, в които има социални услуги три от СПИ се възползват от тяхното наличие. Така например в СПИ "Максим Горки", с. Стойките, обл. Смолян социални услуги в общността се предоставят от Община Смолян и по проекти на Международна социална служба, която е партньор на Общината в реализирането на алтернативни социални услуги за деца. Разкрити са Център за обществена подкрепа, Център за настаняване от семеен тип за деца от 15 до 18 години, Защитено жилище за деца, напускащи институциите.

На територията на общ. Мездра, обл. Враца, въпреки наличието на услуги, децата от СПИ "Св. Кл. Охридски", с. Лик, не се насочват към тях и не ги ползват.

На територията на община Тутракан, обл. Силистра, където се намира СПИ „Христо Ботев“, с. Варненци няма НПО, предоставящо услуги, както и в гр. Завет, обл. Разград, където се намира ВУИ „Никола Вапцаров“.

В община Долна Митрополия, обл. Плевен, на територията на която се намира СПИ "Христо Ботев", с. Подем децата се насочват към: Център за извън класни дейности – с. Байкал, кабинет за социално – превантивна дейност – град Долна Митрополия, Улпия Еспус – с. Гиген, археологически разкопки (ползва се за посещения и уроци по история), Театър и кино има в град Плевен – 15 км., Учебната база на военното училище – град Долна Митрополия, предлага участие в културни мероприятия, като децата са участници и публика, читалище в Горна Митрополия за участия в тържества. Децата посещават и стадионите в Долна Митрополия и с. Подем.

Създадени са добри практики между общините и някои интернати. Във ВУИ «Св. СВ. Кирил и Методий», с.Керека, обл. Габрово, съвместно с Народно читалище «Развитие» гр. Дряново и други общински училища е реализиран проект «За децата на Дряново – нови възможности за учене и интеграция». Чрез изпълнението на проекта са създадени предпоставки за успешна социална интеграция на децата от различен етнически произход на територията на община Дряново. Децата са запознати с музиката, песните, танците и обредите на етносите.

Въпреки наличието на услуги на територията на областта, децата от СПИ "Св. Кл. Охридски", с. Лик, не се насочват към тях и не ги ползват.

На територията на община Тутракан, обл. Силистра, където се намира СПИ „Христо Ботев“, с. Варненци няма НПО, предоставящо услуги, както и в гр. Завет, обл. Разград, където се намира ВУИ „Никола Вапцаров“.

В сравнителен план, относителният дял на социално педагогическите интернати възползващи се от социални услуги в общността е 60 %, а същия във възпитателните училища интернати е 75 %.

5. Медицински и здравни грижи:

При прегледа на досиетата оценителните комисии констатираха, че всички 404 деца, настанени в двата типа интернатни училища, имат личен лекар, който извършва лечението, профилактичните прегледи и имунизациите. В преобладаващата част от случаите, адресът на лекарската практика на личният лекар е в същото населено място, в което се намира и училището от интернатен тип. В 3 от случаите медицинските грижи за децата са поети от личен лекар, който се намира в близко населено място. За децата, настанени в СПИ „Христо Ботев”, с. Варненци, обл. Силистра здравните грижи се полагат от общопрактикуващ лекар, чийто кабинет се намира в с. Белица, на 10 км. с. Варненци; здравните грижи за децата, настанени в „Св. Климент Охридски”, с. Лик, обл. Враца се осъществяват от общопрактикуващ лекар от близкия гр. Мездра; личният лекар на децата от ВУИ “Св. Св. Кирил и Методий”, с. Керека, област Габрово се намира в с. Соколово, на 3 км. от с. Керека.

Медицински персонал, на щат към училището, има едва в три от интернатите. Във ВУИ „Ангел Узунов”, гр. Ракитово има назначен фелдшер, а във възпитателното училище в с. Завет и в СПИ „Св. Климент Охридски”, с. Лик има медицински сестри на щат към училището.

В преобладаващата част от интернатните училища има оборудван здравен кабинет, в който има основни лекарства и консумативи за оказване на долекарска помощ. Във възпитателното училище в с. Керека няма специално помещение, но има спешен шкаф с лекарства. В СПИ „Максим Горски”, с. Стойките, обл. Смолян няма здравен кабинет.

6. Контакти с родители/настойници:

Контактите с родителите са регламентирани в годишния план за дейността на училищата. Заложени са конкретни дейности - провеждане на общоучилищни срещи и запознаване на родителите с проблемите, провеждане на родителски срещи по класове и оказване на подкрепа на родителите, осигуряване на безплатен телефонен разговор на децата с близките им.

В пет от интернатите не е обособено пространство за срещи с родители и роднини. Това са СПИ „Христо Ботев”, с. Варненци, обл. Силистра; СПИ „Св. Климент Охридски”, с. Лик, обл. Враца; ВУИ „Ангел Узунов”, гр. Ракитово; ВУИ „Св. Св. Кирил и Методий”, с. Керека, обл. Габрово и ВУИ „Никола Йонков Вапцаров”, с. Завет, обл. Разград.

Данните от прегледа на досиетата показват, че 86 деца или 21% от настанените във ВУИ и СПИ ученици изцяло са прекъснали *връзката с родителите си*. Персоналът на всички училища от интернатен тип посочва, че за издирване на родителите, възпитателите си сътрудничат с местните комисии и отделите за закрила на детето. Налице е добра съвместна работа и обмен на информация между институциите, но ръководителите на някои от тези институции споделят също, че много от децата не се завръщат от домашен отпуск или след ваканция, поради отдалечеността и липсата на средства, които да осигурят пътуването им до интерната.

В СПИ “Максим Горски”, с. Стойките, област Смолян има няколко случая на деца, за чиито родители липсва актуална информация. Това са деца, постъпили в интерната след закриване на други социално педагогически интернати в страната и такива, за които преди настаняването им в СПИ са имали определена мярка за закрила настаняване в институция, по смисъла на Закона за закрила на детето. Мярката за закрила е била наложена поради смърт на родителите, трайна невъзможност да полагат грижи за детето си, неполагане на грижи за детето без уважителна причина, както и даване на съгласие за осиновяване. От тях има и деца, вписани в регистър за пълно осиновяване, в т.ч. и международно.

Във възпитателните училища–интернати няма информация за родителите на седем от деца. Това са ученици, настанени във ВУИ “Св. Св. Кирил и Методий”, с. Керека, област Габрово и във ВУИ “Никола Вапцаров”, с. Завет, област Разград.

От протоколната книга и тетрадката за движението на учениците е видно, че през почивните дни и ваканциите по-голямата част от децата посещават родители и/или настойници. Общо 246 деца 61% от настанените в СПИ и ВУИ към момента на оценката ученици посещават родителите си или други близки през ваканциите. За 39% от учениците директорите посочват, че остават в интернатните училища и през ваканциите, почивните и празнични дни, защото няма къде да отидат.

По данни на директорите трудно се поддържа контакт с родителите. Малка част от тях се интересуват от децата си, други не проявяват интерес към обучението им и не ги посещават в интерната. Повечето от родителите са възпрепятствани да посещават децата си и поради тежкото им материално положение, което не им позволява да пътуват, а така също поради обективни обстоятелства – увреждане, работа в чужбина, лишени от свобода. Общуването и възможностите за контакти с родителите се затрудняват и от факта, че само 9% от намиращите се деца в СПИ и ВУИ са от същата област, в която се намират и родителите им.

7. Поощрения и наказания, осъществявани от педагогическия съвет

Съгласно Правилника за устройството и дейността на възпитателните училища-интернати и социално-педагогическите интернати екипите за психолого-педагогическа оценка, съвместно с груповия ръководител разработват и подпомагат изпълнението на индивидуалните планове на учениците правят предложения до педагогическия съвет за наказания или награди на ученика.

Оценителните комисии констатират, че във всички училища от интернатен тип персоналят полага усилия да мотивира своите възпитаници и броят на наградите надвишава броя на наказанията. В СПИ 41 от учениците са наградени, на 19 педагогическия съвет е наложил наказания. Във ВУИ броят на наградите е 39, а на наказанията – 19. Налагат се предвидените в нормативните актове наказания, но според не малка част от персонала те не са въздействащи и по-скоро промяната в организацията, дейностите, подходите и същността на тези учебно-корекционни заведения от интернатен тип биха могли да доведат до промяна в нагласите и поведението на подрастващите.

IV. Персонал

Общият брой персонал по щат в двата типа интернатни училища е 249 човека. Общият брой на специализирания персонал е 157 щатни бройки и който включва учители, възпитатели, психолози.

Назначен психолог на щат към училището има във всички интернати, с изключение единствено на СПИ гр. Стралджа, където няма назначен на щат психолог за работа с настанените деца.

Помощният персонал на интернатните училища се състои от 68 щатни бройки за шофьори, готвачи, перачи, чистачи, поддръжка сгради, огняри, охрана и други, 17.5 щатните длъжности за административен персонал – това означава, че 36% от общия персонал не е ангажиран с пряка работа с децата и обслужва функционирането на интернатите.

За периода от декември 2008 г. до декември 2009 г. над 80% от персонала, който пряко е ангажиран в грижите за децата, настанени в СПИ и ВУИ, е преминал различни обучителни курсове и програми. Темите на обученията са насочени основно към развиване на умения за самостоятелен живот, алтернативни модели за работа с деца и младежи с девиантно поведение, индивидуализиране на грижата, изготвяне на проектни предложения, компютърна грамотност, безопасност на движението на пътя и др.

В края на всяка учебна година на базата на планираните дейности и тяхното изпълнение, служителите работещи в СПИ и ВУИ се атестират. Въведена е система, чрез която положително атестираните се мотивират посредством парични и материални

награди. Работи се по системата за диференцирано заплащане на учителския труд и по системата за кариерното развитие на учителите и възпитателите.

При проведената оценка комисиите констатира, че в 3 от социално-педагогическите интернати и в 3 от възпитателните училища-интернати не се осигурява супервизия на персонала. От възпитателните училища супервизия е осигурена единствено за персонала в с. Подем, общ. Долна Митрополия, където е осигурена групова годишна супервизия с възможност всяко методическо обединение от учители и възпитатели да покани външен супервайзор. Годишна групова супервизия е осигурена и за персонала в СПИ „Максим Горки” с. Стойките, обл. Смолян. През 2009 г. единствено за персонала в СПИ „Христо Ботев”, с. Драгоданово, обл. Сливен е осигурена супервизия три пъти седмично от Фондация „ЕКИП”.

Персоналът е недостатъчен, не се използват възможностите, които дават делегираните бюджети за назначаване на специализиран персонал, подготвен за социално-педагогическа работа.

V. Материална база

Теренът и сградите на всички СПИ и ВУИ са публична държавна собственост. Изключение прави единствено ВУИ „Ангел Узунов”, гр. Ракитово, където според проверяващата комисия училищната сграда и общежитието са публично държавна собственост, а собствеността на терена е в процес на изясняване.

Сградите, в които са настанени и учат деца с противообществени прояви са построени преди повече от 35 години. Частични ремонтни дейности са правени в 78% тях.

Към момента на оценката *училищните сгради* в 56% от СПИ и ВУИ са в добро състояние. Като задоволително е определено състоянието на училищните сгради на ВУИ «Ангел Узунов» с. Ракитово, обл. Пазарджик, където основен ремонт не е правен от построяването през 1973 г. и на ВУИ „Св. Св. Кирил и Методий”, с. Керека, област Габрово.

Състоянието на учебната сграда в СПИ „Христо Ботев”, с. Варненци, обл. Силистра е добро, но качеството на обзавеждане е задоволително. В училищния корпус обзавеждането е остаряло. Чиновете и столовете на учениците са стари и в различна степен повредени. Помощни и визуални материали в класните стаи има, но са оскъдни и също много остарели. Същото важи и за шкафовете. Прави впечатление и сравнително оскъдното и остаряло оборудване на специализираните кабинети.

В СПИ гр. Стралджа, област Ямбол, училищната сграда се използва частично.

Училищните сгради разполагат с обособени помещения за провеждане на учебните занятия, класните стаи са стандартно обзаведени, а специализираните кабинети са функционални и адаптирани към изискванията по съответния учебен предмет (напр: кабинетите по информатика са обзаведени с компютри, по биология и химия – разполагат с необходимия инструментариум).

Състоянието на *общежитията* в СПИ и ВУИ, в които живеят децата, е по-лошо от състоянието на училищните сгради.

При два от интернатите 1 СПИ и 1 ВУИ оценяващите екипи са установили лошо състояние към момента на оценката.

Към момента на оценката общежитието в СПИ „Христо Ботев”, с. Варненци, област Силистра не се използва. От 2005 г. децата ползват, като общежитие третия етаж на училищната сградата. **Изключително лошо и дори опасно за децата** е състоянието, в което се намира обособената жилищна площ. Обзавеждането на етажата е остаряло и оскъдно. Почти няма мебелировка – гардероби, нощни шкафчета, маси и столове. В цялото „общежитие” има само 5-6 шкафчета, които са напълно непригодни за употреба. В спалните помещения леглата са счупени, а на места няма спално бельо, гардеробчетата са разбити, липсват и врати на някои от спалните. Санитарните възли също са в лошо състояние. Има течове и нарушена мазилка на санитарен фаянс. Общите помещения,

ползвани от учениците също са обзаведени изключително оскъдно. Дневната е оборудвана с телевизор, маса, столове, но на практика не се ползва. Вечер децата гледат телевизия в един обособен ъгъл от коридора на етаж. Обособеното пространство за отдих не се отоплява и е обзаведено с изцяло амортизирана мебелировка.

Във ВУИ „Ангел Узунов” с. Ракитово, област Пазарджик сградата на общежитието е строена през 1986 г., като също не е правен основен ремонт до момента.

Частично и недостатъчно е преобразуването на архитектурното пространство. Съгласно чл. 26 от Правилника за устройството и дейността на възпитателните училища – интернати и социално-педагогическите интернати, обн., ДВ, бр. 71 от 1.09.2006 г., е предвидено да се работи по преобразуване на архитектурното пространство за живот в малки самостоятелни групи.

Необходимо е за всяко дете да се осигури лично пространство в спалното помещение, както и да разполага със свои лични вещи и дрехи.

В резултат на проведената оценка, се откриха следните проблеми:

1. **Настаняването в СПИ е възпитателна мярка** в ЗБППМН, която предхожда възпитателната мярка “настаняване във ВУИ” по същия закон, но практиката показва, че това не се спазва и по отношение на едни и същи или сходни прояви на малолетните и непълнолетните се прилагат двете различни възпитателни мерки.

2. **Малките и отдалечени населени места (в които има СПИ и ВУИ) не са привлекателни** за добре квалифицирани педагози и психолози. Малкият брой деца в някои от училищата е пречка за назначаването на достатъчно персонал за всяка една интернатна група.

3. **Наличие на законова възможност за продължителен престой** в институциите. Настаняването в СПИ и ВУИ е целогодишно. Настанените вече ученици, навършили 16 години, имат право да продължат престоя си в СПИ по собствено писмено изразено желание и до навършване на 18 години.

4. **В много от случаите децата се нуждаят от психологическа подкрепа** или лечение, а не от настаняване в интернат. Голяма част от настанените от съда малолетни и непълнолетни имат психични разстройства и различни обучителни трудности.

5. **Възрастовата група на намиращите се деца в тези училища реално е от 9-11 до 18 /в някои случаи и над 18/ години.** Това крие рискове най-вече за по-малките ученици.

6. **Утвърждава се трайна тенденция към все по-голямо увеличаване броя** на децата, идващи от специализираните институции - домовете за деца и такива, ползвали социални услуги в общността.

7. **Липса на джобни пари.** На практика за период от няколко години СПИ и ВУИ стават дом за децата. В същото време те не получават никакви джобни пари, каквито получават децата от домовете. Липсата на всякакви лични средства, не рядко се явява предпоставка за извършване на кражби от децата.

8. **Събирането на едно място само на деца с девиантно поведение** за дълъг период в най-трудната възраст, без възможност за общуване в естествената за възрастта училищна среда и общуване с връстници, не може да доведе до формиране на социално приемливи модели.

9. **Частично и недостатъчно е преобразуването** на архитектурното пространство. Наложително е да се работи по преобразуване на архитектурното пространство за живот в малки самостоятелни групи.

10. **Необходимо е спешно да се предприемат необходимите мерки в СПИ „Христо Ботев”, с. Варненци, област Силистра,** за обезопасяване и подобряване условията за живот на етаж от училищната сграда, който се ползва за общежитие от децата, както и за подобряване качеството на грижа.

В резултат на проведената оценка, се откриха следните проблеми по отношение на:

- ✓ учебния процес във възпитателните училища;
- ✓ корекционно -възпитателната работа на учениците.

I. Проблеми в учебната работа:

- ✓ Един от проблемите в учебния процес в СПИ и ВУИ е недостатъчният брой ученици за формиране на паралелки за всеки клас. Някои от паралелките са слети и това води до неефективна учебна работа.
- ✓ Проблем е и ниската грамотност на учениците, тъй като ново - настанените деца, почти във всички случаи са с много пропуски в знанията. Различното образователно ниво на учениците в една и съща паралелка също затруднява постигането на образователните цели.
- ✓ Престоят на учениците във възпитателните училища е различен, могат по всяко време на учебната година да напускат и да постъпват и това също създава трудности при обучението им.
- ✓ Повечето от учениците с проблеми в поведението, срещат затруднения в овладяването на знанията за съответното образователно равнище и са с недостатъчни умения за ефективно учене и самостоятелна подготовка.
- ✓ Най-често срещаните проблеми при тези деца са свързани с бягства от училище, не посещаване на учебните часове и недостиг от общуване с възрастни.

II. Проблеми в корекционно-възпитателната работа:

- ✓ **Недостатъчният на брой** персонал, работещ с пряко с децата извън учебните занятия. За да се провеждат ефективни извънкласни занятия и индивидуална възпитателна работа е необходима работа в по-малки групи. Интересите и желанията на децата са много различни, а и агресивността у тях е силно изразена.
- ✓ **Голям брой на децата в групите** – съвременните изследвания и добри практики показват, че повече от седем, осем деца с девиантно поведение , събрани на едно място е неефективно и рисковано.
- ✓ **Предлаганите форми** на занимания по интереси не са подходящи, не ангажират вниманието и интересите на децата.
- ✓ **Липсва методика** за корекционна и възпитателна работа и различни видове дейности, специфични и подходящи за тази група деца, в съответствие с възрастовите и индивидуалните способности.
- ✓ **Недостатъчно създадени възможности за осигуряване** на контакт и връзки между децата с родителите. В повечето случаи те не се интересуват от децата и не им изпращат пари или други средства. Поради тази незаинтересованост на родителите, децата често са провокирани да проявяват агресия, да извършват кражби и други противообществени прояви.
- ✓ **Остарялата материална база** в някои от възпитателните училища също не допринася за ефективната корекционно-възпитателна работа.
- ✓ Недостатъчно възможности за професионално развитие, трудови занимания (напр. различни работилници) и придобиване на професия за учениците, като доказан метод за корекционно-възпитателна работа.

Предложения

Препоръките на Комитета по правата на детето от 23 юни 2008 г. (§69) могат да послужат като изходен отправен пункт. Комитетът препоръчва:

- установяване на специална система от съдилища за деца в конфликт със закона;
- отхвърляне на понятието „противообществена проява“;
- отказ от наказване на девиантно поведение на деца под възрастта за наказателна отговорност; вместо това, определяне на „социални и защитни мерки“;
- установяване на система от алтернативни на лишаването от свобода социално-образователни мерки и тяхното ефективно прилагане;
- прибягване до лишаване от свобода, включително в институции за принудително възпитание, само в крайни случаи;
- осигуряване на възможност за контакт на децата в конфликт със закона с техните семейства и с организации на гражданското общество;
- развитие на система от услуги за деца с девиантно поведение и техните семейства, за намаляване на рисковите семейни фактори.

В съответствие с тези препоръки, получените резултати и направените изводи от оценката е необходимо:

1. **Промяна на цялостната визия за статута** на тези училища, за модела на работа в тях, за въвеждането на алтернативни форми и институции за работа и превенция (консултативни кабинети, центрове и др.)
2. **Създаване и развитие на услуги по превенция и ранна интервенция** на девиантното и делинквентно поведение.
3. **Престоят на малолетните и непълнолетните** може да бъде сведен до минимални срокове, като на преден план бъде корекционната работа и психологическата подкрепа на децата, а не учебната дейност.
4. **Включване в учебния процес** – в това число и в училищата по местоживеене, след индивидуална и интензивна работа на екипи от специалисти.
5. **Осигуряване на различни възможности за придобиване** на професионални умения и професионална подготовка под различни форми на услуги и дейности.
6. **Необходима е и многопосочна работа** с родителите на тези деца. Неразделна и основна част от системата за работа с децата трябва да стане целенасочената работа с родителите и семействата, без което не може да се постигне промяна при детето.
7. **Провеждане на институционални реформи** и премахване на всякакви правораздавателни функции на сегашните комисии за борба с противообществените прояви на малолетните и непълнолетните, включително налагането на мерки, които не са свързани с лишаване от свобода.

8. **Правораздавателните** функции следва да преминат изцяло към изградени със закон специализирани съдебни състави.
9. **Основата за определянето** на това, какво е девиантно поведение при децата следва да бъде същата като при възрастните – съставите на Наказателния кодекс. Никакви други „противообществени прояви“ на деца (като например бягство от къщи или бягство от училище) не следва да бъдат санкционирани.
10. **На деца под 14 години** (колкото е възрастта за наказателна отговорност) не следва да бъдат налагани наказателни мерки, а само социални и защитни. Настаняване в институции (тоест, лишаване от свобода) с цел наказване следва да се прилага само спрямо деца над 14 години, при това в крайни случаи.
11. **Настаняване в институции на деца** под 14 години следва да е възможно само със социална или защитна цел.
12. **Без разкриването на алтернативи на настаняването в СПИ и ВУИ и осигуряване на целия процес, на процедури и начин на работа по закрила за децата до 14г. и правораздаване за децата от 14 до 18 г. в нормативните актове и в практиката, не трябва да се пристъпва до тяхното закриване!**

ВУИ могат да имат място в една интегрирана система за детско правораздаване като институции за настаняване на деца в конфликт със закона над 14 години като алтернатива на местата за лишаване от свобода за непълнолетни. Следователно не е уместно те да бъдат такава алтернатива като училища, а по-скоро като друг тип защитена институция.

Прогресивните съвременни пенитенциарни системи изнасят все повече образованието на настанените в места за лишаване от свобода деца извън институцията, интегрирайки го с националната образователна система. В този смисъл следва бъдат изнесени образователните дейности на тези деца в общообразователни училища. За децата и младежите, които имат сериозни пропуски при боравенето с учебния материал, образователния процес трябва да се промени съществено – от фронталното преподаване и класно-урочната система към индивидуални и интерактивни форми. Необходимо е да се помисли за професионално обучение, което подготвя младежите за определена професия, което ще подпомогне тяхното реинтегриране в обществото.

В момента действащите социално-педагогически интернати са 5:

1. СПИ „Хр. Ботев”, с. Варненци, общ. Тутракан, обл. Силистра;
2. СПИ „Св. Кл. Охридски”, с. Лик, общ. Мездра, обл. Враца;
3. СПИ „Максим Горки”, с.Стойките, общ. Смолян, обл. Смолян;
4. СПИ, гр. Стралджа, общ. Стралджа, обл. Ямбол;
5. СПИ ”Хр. Ботев”, с. Драгоданово, общ. Сливен, обл. Сливен.

Възпитателните училища-интернати в страната са 4:

1. ВУИ – с. Подем, обл. Плевен;
2. ВУИ – с. Керека, обл. Габрово;
3. ВУИ – гр. Завет, обл. Разград;
4. ВУИ – гр. Ракитово, обл. Пазарджик;